

Magnus Brostrup Landstad

1802 -1880

- en av 1800-tallets store nasjonsbyggere -

- samlet folkeviser fra Øvre Telemark -

- laget vår første norske salmebok -

I dagens Norsk Salmebok har han

25 originale salmer og 44 oversatte

Fortalt av Arne Nygaard, Stathelle vinteren 2012

Innhold

<i>Innhold</i> _____	1
<i>Forord</i> _____	2
<i>Foreldrene</i> _____	3
<i>Årene i Måsøy og Øksnes i Vesterålen</i> _____	4
<i>Krig</i> _____	5
<i>Flyttingen til Vinje i Telemark</i> _____	7
<i>Arven fra mor og far.</i> _____	9
<i>Barne- og ungdomsår i Telemark</i> _____	10
<i>Studieår og forlovelse - res.kap. i Gausdal og giftermål</i> _____	12
<i>1830-årene - en nasjon som arbeider for å finne seg selv.</i> _____	15
<i>Tilbake til Telemark - Sogneprest i Kviteseid og Seljord</i> _____	16
<i>Samler folkeviser</i> _____	17
<i>Olea Crøger</i> _____	20
<i>Ludvig Mathias Lindeman</i> _____	22
<i>Den norske salmeboka blir til</i> _____	24
<i>Hvilken plass har Landstads Salmer i dagens salmebøker?</i> _____	28
<i>Sogneprest i Halden og Sandar</i> _____	29
<i>Livsverket avsluttes</i> _____	32
<i>Magnus Brostrup Landstad - vita.</i> _____	34

Forord

Oppdraget med å kåsere om Magnus Brostrup Landstad fikk jeg av sønnen vår Arne etter at jeg hadde kåsert om Elias Blix i Hammerfest i påsken i 2011. Han ønsket at jeg kunne holde kåseriet i Havøysund under ei kulturuke i 2012.

Under arbeidet med Landstad har følelsene vekslet mellom ”at dette skulle jeg ikke tatt på meg” og ”dette er kjempe-interessant”.

I kirkelig sammenheng er 2012 svært interessant

- * 210 år siden M B Landstad ble født
- * 200 år siden Ludvig M Lindeman ble født
- * 110 år siden Elias Blix døde

Skal jeg holde et kåseri på en halv time, må jeg ha stoff for minst tre. Skal stoffet ha mening, må hovedpersonen Magnus Brostrup settes inn i sin samtid.

Hva betyr så dette slik jeg ser det?

- Han vokser opp i dramatiske år med krig og uår, Finnmark, Vesterålen, en dramatisk flytting til Vinje i Telemark
- Hva ei fantastisk mor betydde
- Ungdomsår i et avsidesliggende prestegjeld , som er rikt på kultur
- Begynner å studere teologi da en forlater opplysningstidas rasjonalisme og det nye slagordet blir – ”Tilbake til Bibelen”
- Mannen som redder ”et edelt familiesmykke ut av et brennende hus” – folkevisene blir nedskrevet
- Presten – teologen – dikteren som skaper vår første norske kirkesalmebok
- Belyse et par personer som kom til å bety svært mye for arbeidet hans
- Hans storverk blir til i en ung nasjon som prøver å finne seg selv

Slik ønsker jeg at reisen sammen med Magnus Brostrup Landstad skal bli.

Her er hjelpemidlene:

1. Cappelens Norges historie bind 10 og 11.
2. Aschehousgs Norges historie bind 7 og 8.
3. Hans Th. Landstad: ”M. B. Landstad - på nært hold belyst med familiebrevev.”
4. Egil Elseth: ”Magnus Brostrup Landstad - Pilegrimen og poeten.”
5. Artikler i leksika og på internett.
6. Landstads kirkesalmebok fra 1870 - utlånt fra Bamble Bibliotek.

Stathelle i februar 2012.

Arne Nygaard Sn

Foreldrene

For å forstå Magnus Brostrup Landstad er det nødvendig å ta for oss hans barndom og ungdom fordi de i så høy grad kom til å prege hans liv, forme hans karakter og følelsesliv og dermed også hans diktning. Landstadkjennere synes å være enig om dette.

Derfor starter vi "ferden" med hans foreldre.

Vi reiser til "Landstad-gård" i Verdal i Nord-Trøndelag som ligger like ved Stiklestad. Der ble Hans Landstad født 5. august 1771. (1771 - 1838) Gården gikk ut av slekta da broren hans solgte den i 1833. I dag tilhører den Kvaal-familien.

Bondesønnen, Hans, må ha vært svært begavet siden han fikk en utdanning som gjorde han skikket til å studere ved universitetet i København, der han hadde fått fri plass.

Der tok han teologisk embetseksamen i 1794 - bare 23 år gammel. Han var en stor og kraftig kar.

Så gikk ferden til presten Parelius i Meldal hvor han var huslærer i 3 år. To av prestens sønner ble sendt til universitetet i København etter å ha hatt Hans Landstad til lærer. Han måtte ha vært flink også som lærer. Der i Meldal traff han henne som skulle bli hans kone, Margrethe Elisabeth Schnitler. Hun tjente sannsynligvis i huset til presten.

Margrethe Elisabeth Schnitler, født 30. mai 1768 (1768 - 1850) Hun var fra gården "Vorpenes" (i daglig tale Gjerde) i Nesset i Romsdal. Denne gården eksisterer den dag i dag. Hans og Margrethe giftet seg der 24. april 1798 og deretter gikk ferden til Måsøy i Finnmark hvor Landstad var utnevnt til sogneprest. De fikk 10 barn. Magnus Brostrup var nr. 3 i rekken. Hun levde 12 år etter sin mann og ble 82 år.

Årene i Måsøy og Øksnes i Vesterålen

Etter bryllupet dro de til Måsøy i Finnmark hvor Hans Landstad var utnevnt til sogneprest i 1798. Der ble de i 7 år til 1805. I kallsbrevet sto det at han i tillegg til å bestyre skolen og fattigkassen også var forpliktet til å sette seg godt inn i det samiske språk slik at han kunne betjene den lappiske befolkning som ikke forsto dansk.

Måsøy var verdens nordligst prestegjeld og et av de fattigste i landet. Måsøy har Nordishavet til nærmeste nabo *"hvor naturen og arbeidsforholdene til tider gikk sammen om å stille maksimale krav til mennesket."* Inntekten for presten var 99 riksdaler i året.

Iflg. folketellingen i 1801 var det bosatt ca. 40 personer på selve Måsøy - prestefamilien, klokkeren, handelsmannen (Cort Petter Buck) og 5 samefamilier.

I de 7 årene i Måsøy fikk Margrethe og Hans Landstad 4 sønner, Magnus nr. 3.

Biskopen i Trondheim anbefalte at Landstad måtte få et bedre kall.

Prestegården i Måsøy ble senere kalt Landstad-gården. Den ble brent av tyskerne i 1944.

Uten å ha søkt ble han forflyttet til Øksnes i Vesterålen, Nordland Amt. Flyttingen skjedde i 1805.

Det var ment at det skulle bli bedre, men det ble heller verre. Det var blant annet ei annekskirke som skulle betjenes og som lå på ei annen øy. Uår og krig gjorde at matmangelen ble stor. Forsyninger sørfra bortfalt. Kirkebøkene kan fortelle at flere i menigheten "døde av hunger". Også i prestefamilien hadde de i perioder ikke annet å spise enn fisk.

Familien økte til 8, men det siste barnet levde bare i ei uke.

Hans Landstad måtte låne penger til å forsørge sin store familie. Noe av inntekten som skulle gå til han, gikk til nabopresten i Hadsel.

I et skriv fra biskopen i 1808 til kong Fredrik VI ble Landstads situasjon beskrevet, og det ble bedt om at Landstad måtte få et kall i "blidere egne". Årene i Måsøy og Øksnes hadde gitt presten en alvorlig helseknekk. Kongen bevilget straks 200 riksdaler årlig inntil forholdene kunne bli bedre.

Hva har sønnen, Magnus Brostrup, sagt om årene i nord? Han sier om faren: *"Han reiste derhen livsglad og sterk, med gode løfter og glade forhåpninger; der var han på den øde ø ved Nordkapp i 7 lange år. Løfterne svigtede, forhåpningene sank, og fremtiden formørkedes for hans øie."*

Magnus kom til å huske engstelsen, slitet, sulten og hvor trangt og vanskelig det alltid hadde vært. Som voksen skrev han i et brev til en venn: *"Foreldrene var nedbøyde av næringsssorger og mangelhånde bekymringer hist på Lofotens golde kyste."*

Til tross for sin store legemlige styrke var faren allerede en merket mann - bare 38 år.

Om mora skriver han senere:

*"Du tenkte på hjemmets og ungdommens fred,
nu så du kun havet, hvor bølgene stred
og brøtes med fryktelig vrede; "*

Og videre:

*"Du syntes deg reddsomt utstøtt i en ørk,
du satt så alene i mulm og i mørk,
den natt syntes aldri å vike. "*

Natur og klima ved Finnmarks og Vesterålens "golde kyste" kan ikke sammenlignes med indre Romsdalen hvor det er lunt og frodig. Finnmark og Nordishavet måtte bli et sjokk for den unge prestefrua.

Krig

Napoleonskrigene raste ute i Europa. Danskekongen gjorde sitt ytterste for ikke å utfordre de stridende parter. Flåten som var den nest største i Europa, var ikke satt på "krigsfot" for ikke å utfordre engelskmennene. For å knekke England utstedte Napoleon dekretet om fastlandssperringene i desember 1806. All handel med England skulle forbys. Russland ble tvunget med i juli 1807. Nå gjensto bare Sverige/Finland og Danmark/Norge som nøytrale. Russland skulle ta seg av Sverige. Napoleon selv skulle tvinge Danmark til å bli med i fastlandssperringene. Men før det skjedde det noe dramatisk.

I august 1807 kom en formidabel engelsk flåtestyrke og ankret opp utenfor Sjælland. "Utlever flåten ellers blir det krig!" Og krig ble det. Natt til 2. september startet bombardementet av København. Verst var natta mellom 4. og 5. september. I dag sier danskene at det var den første terrorbombing av en større europeisk by.

Engelskmennene dro av gårde med flåten etter å ha brent og ødelagt skipsverft. Danmark allierte seg med Napoleon, sluttet seg til fastlandssperringene og erklære England krig. Her ligger kimen til 1814.

Engelskmennene blokkerte all handel mellom Danmark og Norge.

Hvordan virket fastlandssperringen for Norge? Det er særdeles viktig.

Norge var også i krig med Sverige. Landet vårt fungerte dermed i praksis som ei øy som den britiske flåten kunne isolere.

For Norge som ikke kunne brødfø seg selv, var ikke utenrikshandelen først og fremst et spørsmål om varer og penger, men om det daglige brød. Det var spørsmål om liv og død. Derfor ble årene 1807 - 14 de verste i nyere norsk historie godt hjulpet av naturens luner. Jeg ser bort fra krigsårene 1940 - 45. Folk døde av sult. I Finnmark tørket de tang. I sør tok de barken av trærne.

*"Så lakket og led det til krigens år
i attenårhundre og ni.
Ennu går sagn om de trengsels-kår
som folket da stedtes i.
Engelske kryssere stengte hver havn.
I landet var misvekst og nød,
den fattige sultet, den rike led savn,
to kraftige armer var ingen til gavn,
for døren sto sott og død. "*

Slik lyder Henrik Ibsens udødelige skildring.

Regjeringen forsøkte å sende skip fra Danmark til Øst- og Sørlandet som skulle prøve å komme seg gjennom den engelske blokaden. Noen lyktes, men sannsynligvis ble de fleste skip oppbrakt. I krigens første måneder mistet Norge 300 av sin flåte på vel 1500 handelsskip.

"Den andre forsyningsveien" gikk fra Arkhangelsk til Finnmark og Nord-Norge. I 1808 inngikk regjeringen i København avtale med to handelshus der om levering av korn. Pomorhandelen måtte styrkes ettersom forbindelsen til Bergen ble brutt av de engelske krigsskipene.

Det gikk selvsagt ikke engelskmennene hus forbi som selv fikk både korn og tømmer fra Russland.

Så litt om den formidable engelske flåten.

Den besto ikke bare av store velutrustede skip med erfarne sjøfolk. De hadde også

marineinfanteri med seg og landgangsfartøyer som kunne ros. Frykten for landgang var stor spesielt i Sør-Norge.

I 1809 kom krigen til Finnmark. Tre fregatter (Snake- Nightingale - Fancy) krysset utenfor kysten.

4. juli ble Hasvik angrepet. Styrker ble landsatt. Fem dager varte en systematisk plyndring. Dyr ble slaktet og ført om bord. Og alt av verdi ble tatt. Selv fattigbøssene i kirken ble brutt opp og innholdet tatt og inventaret i kirken skjendet. Støvlene ble dratt av handelsmannen.

22. juli gikk to skip inn på havna i Hammerfest.

Etter at forsvarerne hadde brukt opp all ammunisjonen, gikk engelskmennene i land og en systematisk plyndring startet. Hos distriktskirurgen fikk de med alt verdifullt utstyr. I prestegården fikk det også hardt for seg. Det fortaltes at 8 offiserer gikk inn, skjendet prestefrua foran øynene på presten og barna. Verdigenstander ble tatt. Prestefrua mistet forstanden etter den medfart hun hadde fått. Presten som ikke greide å gjøre kirkelige tjenester, søkte og ble forflyttet til Nesna på Helgeland i 1810, kom så til Vefsn i 1820. Ble en avholdt prest som bygdefolket fikk stor tillit til. Navnet er Christian Qvale.

Den engelske djevlskapen sto neppe noe tilbake for det tyskerne bedrev vel 130 år senere. Men omfanget kan selvsagt ikke sammenlignes.

Hva med pomorhandelen?

Ryktene om engelskmennenes framferd hadde nådd Arkhangelsk. Det fikk tragiske følger. Lodjene - de russiske fraktebåtene - våget seg ikke ut før i september da Albions sønner var dratt sin vei. Av 38 som seilte ut havarerte 12, 15 returnerte og bare 11 kom fram til Finnmark.

"For døren sto sott og død." Vi snakker om 1809.

Det var norsk vakthold utenfor Finnmark i årene 1810 til 1812. Men det kom ikke til de store trefninger med engelskmennene. Jekta som seilte fra Øksnes i Vesterålen med familien Landstad, ble angrepet av to engelsk fartøyer, men ble jagd bort av et norsk vaktskip. Kanskje var det et skip fra "Finnmark- eskadren" som den ble kalt.

Flyttingen til Vinje i Telemark

I januar 1811 ble Hans Landstad utnevnt til sogneprest i Vinje i Telemark. Nå åpnet det seg en ny verden for familien Landstad. Magnus Brostrup beskrev det slik i et dikt som voksen:

*"Min fader er befordret har faaet et bedre kald,
tænk hvor der voxer Korn og Hesten står på Stald."*

Forventningene var store. Men det var lang vei til Vinje. Sjøreisen ble ca. 900 km, og over land ble turen ca 600 km.

For å skaffe penger til reisen sendte Landstad "tiendefisken" til Bergen med ei jekt. På heimturen var den fullastet med mel og andre matvarer. Men jekta ble boret av engelskmennene. Alt gikk tapt, og mannskapet kom aldri heim til Vesterålen.

Landstad-familien var nå temmelig ribbet. Men på godt nordnorsk vis viste menigheten at de holdt av sin prestefamilie. De samlet inn det viktigst familien trengte til reisen.

Den 18. juli holdt Hans Landstad sin siste gudstjeneste i Øksnes kirke. Og starten på reisen må ha vært i månedsskiftet juli/august. Grunnen til at de ikke startet tidligere på sommeren, kan ha vært at forsyningene som skulle komme uteble.

Så dro de av sted i ei leid jekt som var bemannet med nordlandsfiskere. Og det skulle ta om lag 3 måneder før de var framme i Vinje.

Hva er ei jekt? En kort beskrivelse:

Jekt var den største nordnorske fartøytypen og synes å ha vært fullt utviklet allerede på 1500-1600 tallet. Den var godt egnet til transport av tørrfisk, tran og rogn. Den var som skapt for nordlendingenes handel med Bergen.. Den var i bruk helt opp til 1900 da båter med motor overtok. Det var en brei og åpen båt uten dekk. Den hadde ei mast med råsegl opprinnelig laget av vadmel. Den var vanskelig å manøvrere i trange farvann. Jekta skulle være over 20 lester helt opp til 60 lester og kunne ta opptil 9000 våger. (1 våg = 18/23 kg.) (1 lest = 12 tønner korn, rommål). Til mannskap trengtes 7 - 10, på de største 12. Jekta var tverr bak. Der ble det innredet kahytt. (Opplysninger hentet fra Store Norske Leksikon.)

Fra Nordland fylkesmuseum har jeg fått disse opplysningene: Museet har i sitt eie den siste jekta som eksisterte. Den ligger i Bodø og heter "Anne Karoline". Her er størrelsene jeg har fått oppgitt: 60 fot lang (ca 20 m) - 21 fot brei (ca 7 m) - masta: 20 m - råseglet: 10 x 14,5 m - toppseglet: 5 x 5 m. Kunne ta opptil 90 tonn last.

I kahytten bak fant presten Hans Landstad plass for seg og kona + 7 barn, 12 - 11 - 9 - 7 - 5 - 4 og 3 år + et foster i mammas mage. Båtreisen tok 3-4 uker.

Ærede leser: Bruk fantasien!

Vi vet lite om ferden nedover kysten. Et oldebarn til M.B.L. har skrevet bok om sin store oldefar. Der heter det: "Men vi vet at de fikk oppleve den nordlandske hjertevarme gjestfrihet blant annet i solide handels- og væreierhjem." For den 9 år gamle Magnus kom denne reisen til å by på både spenning og dramatik. En dag ble de innhentet av to engelske skuter som kom fra Arkhangelsk. En norsk kanonbåt dukket opp og jagde dem bort.

Så kom de endelig fram til Nettet i Romsdal, til Vorpenes heimen til Margrethe Elisabeth, der hun hadde giftet seg i 1798. Hun var vokst opp på en gård med velstand og tjenerskap. 12 store spiseskjeer i sølv var bryllupspresangen. Årene som prestekone i Måsøy og Øksnes måtte stå i sterk kontrast til de trygge barne- og ungdomsåra. (Se diktet som er sitert.)

Nå ønsker jeg å fabulere litt.

Kanskje fikk Margrethe en time i lag med mora si. Fortelle om alt som ble så annerledes enn hun

hadde tenkt. 8 barn hadde hun født på disse 13 årene. Ett hadde dødd, og det 9. fostret lå allerede i magen. Det hadde vært fattigdom og nød, storm og uvær. Den store sterke mannen hennes hadde fått en knekk.

Kanskje rant tårene nedover kinnet til både mor og datter. Så uendelig godt måtte det ha vært å kjenne den mjuke handa til mor og få trøst og oppmuntring. Det kunne trenges. Reisen var ennå ikke slutt.

Kvinnesentimentalitet hørte ikke med til beskrivelser i et mannsdominert samfunn først på 1800-tallet. Det var mennene det skulle fortelles om.

I slutten av august gikk ferden videre. Vi er fortsatt i 1811. Den gode Hans hadde kjøpt hest og vogn. Som storbondesønn fra Verdalen kunne han både stille hest og kjøre vogn. Turen startet fra Veblungsnes som ligger like ved dagens Åndalsnes. På vogna satt mor selv med de fire minste. Så mye bagasje kunne de ikke ha med seg. Sammen med far og sine to eldste brødre trippet Magnus ved siden av vogna. Hvor langt 9-åringen greide å gå pr dag, vet vi ikke. Han skulle vandre 60 mil til fots på aldeles elendige veier. Det er lite trolig at han har greide å gå så mye som gjennomsnittlig 20 km pr. dag. Kanskje brukte de nærmere to måneder på turen til Vinje.

Under veis tok de vel som oftest inn på prestegårdene hvor det vanligvis var god plass. Overalt fikk de god mottakelse.

Det er uklart hvilken vei som ble valgt. Sannsynligvis gikk ferden opp Romsdalen, ned gjennom Gudbrandsdalen, Gamle kongevei på vestsiden av Mjøsa fram til Brandbu og Gran.

Så en dag i oktober ble det stort oppstyr i Heddal prestegård. Et "fantefølge" kom inn på gården. Det viste seg å være den nye Vinje-presten med familie. 2 - 3 måneders reise hadde tatt på. Få ting hadde de kunnet ta med. Men prestefrua - fru Crøger - visste råd. Småjentene ble kledd opp. Det ble et varig vennskap mellom de to familiene. Prestedatra, Olea, og Magnus Brostrup skulle i voksen alder samarbeide om utgivelse av folkeviser. Mer om det senere. Hun ble forlovet med Johan, eldste bror til Magnus.

I den nevnte boka av oldebarnet heter det bl.a.:

"Denne lange og strabasjose turen fra Øksnes til Vinje med alt det den innebar, sto hele livet preget i sinnet til Magnus Brostrup. Vi finner den også igjen i hans diktning, for eksempel i "Fra fjord og fjære, fra fjell og dyben dal ". Det er selvopplevd Norgesnatur."

Arven fra mor og far.

Faren var innesluttet. De 13-årene i Måsøy og Øksnes hadde satt sine spor. Det var heller ingen lett jobb å være sogneprest i Vinje. Kjennere av Hans Landstad mener at han etter hvert ble en bitter mann. Magnus omtaler faren med aktelse, men noe intimt forhold var det neppe mellom far og sønn. Sønnen hadde som voksen skjønt at faren hadde mye å stri med. Han skriver: *"Det erkjente visst ingen mer enn han selv, og ingen kjente til fulle den kamp han hadde ført med seg selv."* Farens pliktroskap og arbeidsevne forsto Magnus å verdsette. Faren får ett dikt, en sang som ble sunget ved begravelsen.

Mora: Forholdet til henne var helt annerledes. Til henne skrev han flere dikt. Han kunne nesten ikke få fullrost henne. *"Nordishavets Bølger have sunget min Vuggesang, men et kjærlig Moderbryst har varmet baade mit Legem og min Aand."* Som voksen skjønte han hva mora hadde hatt å stri med.

*"Din skjebne var tung, og din møye var stor,
din bolig var anvist i fjerneste nord,
ved Nordkapp, der hadde du hjemme;
der satt du, stirret på bølgene ut,
med barnet på fang og med håpet til Gud,
men tåren rant over den spede."*

Hos mora møtte Magnus den sterke tro og det fromme sinn som la grunnlaget hos ham for en *"ukomplisert fortrøstning til en nådig Gud."* Denne troen var vevd inn i hans sinn ikke minst takket være den *"anskuelsesundervisning mora gav ham i praktisk nestekjærlighet"*

En Landstad-kjenner fra 1921 sier: *"Fru Margrethe var en god og from kvinne. Hun forsto i de vanskeligste og mørkeste tider å holde motet oppe. Hun gjorde hjemmet lunt og trygt, og med små midler kunne hun gjøre livet rikt for mann og barn. Især følte Magnus seg knyttet til mora, og hennes oppofrende kjærlighet glemte han aldri."*

Egil Elseth sammenfatter "arven" slik:

"Mellom disse to særpregede personlighetene vokste Magnus opp. Det er uråd å avdekke alle hemmeligheter i dette fine samspillet. Men farens uselviske prestegjerning og morens inderlige trosliv må ha preget et inntrykksomt sinn."

Mine f'abuleringer:

Hans Landstad hadde kjempekrefter. Men hvem var egentlig sterkest? Margrethe Elisabeth fødte 10 barn på 16 år. Holdt heimen sammen i krigsår med matmangel og nød rundt seg. Hun kom fra en barndomsheim hvor de verken manglet mat eller klær. Som prestekone møtte hun en annen virkelighet. Dog følte hun ingen bitterhet, men drev "anskuelsesundervisning i inderlig tro og tillit til Gud."
Kan et ettermele være vakrere? Hun ble 82 år - ektemaken 67.

Barne- og ungdomsår i Telemark

De kom til en forfallen prestegård. Og det tok år før Hans Landstad fikk skikk på den. Dit kom de senhøstes 1811. Vi vet dessuten at 1812 er det verste uår i nyere norsk historie. Kornet på åkrene frøs allerede i august. I tillegg kom den engelske blokaden. Ikke uvanlig at folk døde av sult. Vinje var den gangen ei avstengt bygd. Drikk og slagsmål var alminnelig i prestegjeldet, særlig i brylluper, heter det i en beskrivelse. Etter å ha banket opp et par urostifere ble presten enda mer respektert. Men det var et hardt kall å betjene. Anneksreisene til Nesland, Rauland og Grungedal ser ut til å ha tatt på kreftene.

Etter bare tre år ønsker han å få et lettere kall. Biskopen i Kristiansand skiver en anbefaling 13. juni 1814. I 16 år hadde faren arbeidet i utkantstrøk. Sønnes utdanning måtte også veie tungt. Men et mer gunstig tidspunkt for en søknad kan neppe tenkes.

Vår nyvalgte konge, Kristian Fredrik, forhandlet da med utsendinger fra stormaktene som kom til Kristiania for å iverksette Kiel-traktaten. Vi får krig med Sverige. Vi får Mossekonvensjonen 14. august hvor det blir enighet om at Kristian Fredrik skal nedlegge sin makt i Stortingets hender og forlate landet. Sverige godtar grunnloven. Svenske utsendinger skal forhandle med Stortinget om unionsvilkårene. Tronfraskrivelsen skjedde 10. oktober. Kristian Fredrik hadde da vært valgt konge siden 17. mai. 4. november var unionen med Sverige "i boks". 28. november ble den første norske regjering etablert med 6 departement. 1. departement var Kirke- og undervisning. Den første kirkestatsråd hette Niels Treschow. I 1814 kom sikkert omplassering av prester langt ned på prioriteringslista for konge og statsråd. Det kom ingenting ut av biskopens anbefaling, som ventelig var. Først i juni i 1819 blir Hans Landstad utnevnt til sogneprest i Seljord. Da hadde han vært 21 år i utkant-Norge.

Den nye grunnloven er interessant.

- *I § 2 slås det fast at den evangelisk-lutherske religion skal være statens offentlige religion.*
- *I § 4 blir det fastsatt at kongen skal håndheve og beskytte denne religion.*
- *I § 16 blir det fastslått hvordan og hva som skal styres, gudstjenester og forsamlinger, at de ansatte følger foreskrevne normer osv.*
- *Embetsmennene sørger for en paragraf som fastslår at de ikke kan sies opp, men bare avskjediges ved lov og dom.*

Etter ca 30 år begynner båndene å løsne. Konventikkelplakaten oppheves i 1842. Vi får lov om dissenterne i 1845 som gir dem rett til å grunnlegge egne trossamfunn. Etter knapt 200 år er den evangelisk-lutherske kirke en del av mange trossamfunn, og alle får støtte ut fra den samme lov og det samme regelverk.

Magnus Brostrup var 12 år i 1814. Vi skal senere se at det ble vanskelig for den 50-årige presten, Magnus Brostrup Landstad, å forsone seg med Metodistmenigheten i Fredrikshall. Dissenterloven streid mot hans oppfatning av prestens rolle som far, forkynner og oppdrager av menigheten.

Selv om årene i Vinje ikke var dans på roser, kom de likevel til fortone seg som lykkelige i livet til Magnus Brostrup. Vinjebygda var som et gildt eventyr. Han ferdes i skog og mark. Vanlig skolegang hadde han ikke. Mora hadde i årene i Nord-Norge lært ham og hans nærmeste søsken å lese. Faren hadde tatt seg av den øvrige undervisningen. Magnus hadde lært grammatikalske bøyninger på latin. Et par år etter de var kommet til Vinje, fikk de huslærer.

I "Sange og Dikte" som han skrev i voksenalder, er der et dikt på 24 vers som heter "En Barn-domserindring". Vers 17 er interessant i denne sammenheng:

*"Den hele Verden rundt omkring mig raabte: kom og nyd!
Jeg ville ile ud for at gribe denne Fryd
da gav man mig den romerske og græske Grammatikk,
og dermed Barnelivet et Dødsens Dolkestikk. "*

Egil Elseth har sagt:

"Barne- og ungdomsårene i Vinje ble grunnleggende på mange måter. Møtet med en gammel kulturbygd vekker sansen for det nasjonale hos ham. Språklig støter han på en dialekt som har tydelige røtter tilbake til gammelt norsk språk. I kjøkken og drengestue lytter han til sagn og eventyr, viser og stev. Landstads interesse for sagn og viser skiver seg fra denne tiden, og hans kjærighet til det folkelige i språk og kultur blir grunnfestet."

Magnus Brostrup var 17 år da familien kom til Seljord. Dette blir hans første møte med et større samfunn. Her traff han for første gang Jens Mathias Pram Kaurin. Det ble begynnelsen på et livslangt vennskap. Det utviklet seg videre under studieårene i Kristiania. Jens Kaurin ble også prest og endte som biskop i Bergen. Navnet dukker ofte opp i beretningene om M B Landstad. Den ellers så ensomme Magnus hadde fått en trofast venn som kom til å bety mye spesielt i studieårene. Han sier i sin selvbiografi: *"På disse ensomme, afsondrede Steder henrandt mitt Barndoms- og Ungdomsliv i Hjemmet."*

Så skriver han om mørke skyer som ofte hvilte over hjemmet på grunn av farens tungsinn.

Studieår og forlovelse - res.kap. i Gausdal og giftermål

Som 20-åring i 1822 begynner Magnus på sine studier, - artium - 2. eksamen - og det egentlige teologistudiet.

Men hvilke tanker var oppe i tida? Hvordan formet de den framtidige presten og salmedikteren?

Før vi går videre, minner jeg om ulike perioder i kirkens historie etter reformasjonen:

- * Rettroenheten 1600 – 1700
- * Pietismen 1700 – 1750
- * Opplysningstida 1750 – 1800

1800 ble ei brytningstid!

Under opplysningstida vender man seg blant annet mot overtro. Alt kan forklares rasjonelt. Også forståelsen av kristendommen skulle få et rasjonelt preg. Jesu under kunne få en naturlig forklaring. I Danmark hadde Holbergs tanker om en kirkelære som hadde kvittet seg med overnaturlige forestillinger, trent ned i folkedypet. *"En skulle gjøre kristendommen presentabel i det gode selskap!"*

"Så blåser der en ny vind over de danske sletter." Grundtvig tar et oppgjør med opplysningsteologien. Det nye mottoet lyder: *Tilbake til Bibelen*. Kampen mot opplysningstidas teologi gjør første del av 1800-tallet til ei brytningstid.

Hvordan er så forholdene i 1820-årene ved det nye universitet i Kristiania? Der får de to professorer som begge underviser i Grundtvigs ånd. De finner tilbake til røttene fra Luther. De to teologene heter Svend B. *Hersleb* (1784 - 1836) og Stener J. *Stenersen* (1789 - 1835) Begge var utdannet i København der de ble kjent med Grundtvig, og kom så vidt jeg har forstått, til å prege en hel generasjon prester i Norge.

Egil Elseth sier det slik:

"De representerte begge reaksjonen mot opplysningstidens rasjonalisme. Deres oppgave var å formulere og begrunne et nytt teologisk ståsted. Avgjørende for dem ble å utdanne prester som var forpliktet på Bibel og bekjennelse. Kristendommen var det den var, hevdet de, og ikke hva opplysningsteologene ønsket den skulle være. Begge ville de i Grundtvigs ånd skape en nasjonal vekkelse gjennom en ny prestegenerasjon. Fornyetelsen skulle skje ovenfra."

Men disse er skeptiske til Hans Nielsen Hauges lekmannsforkynnelse.

Magnus Brostrup Landstad blir en av deres fremste elever.

For presten Landstad fikk det betydning i den forstand at han så det slik at menigheten skulle "kristnes ovenfra" - ikke fra lekfolket. Når vi senere møter Landstad igjen i Halden, fører han en bitter kamp mot dissenterloven.

Så gir vi oss på vandring sammen med den 20 år gamle Magnus som er utenfor hjemmet for første gang i sitt liv. Han hater bylivet i Kristiania - *"i denne meg så ekle by"* som han skriver i dagboka. Han føler seg keitet, mindreverdig og ensom. Han har bare en venn, Jens Kaurin. Dette vennskapet er rikt. *"Det begav seg, der vi således talte og stilte spørsmål, (da) kom Jesus selv nær til oss og vandret med oss."* Kan et vennskap for en som studerer teolog være vakrere?

Det første året skulle han ta eksamen artium. Eksamen artium ble tatt ved universitet helt fram til 1883. For Magnus i 1823 gikk det skitt for å bruke dagens norsk. Han fikk "non contemnendus"

(ikke å forakte). Det var dårligste karakter. (*Fra studiekrakken husker jeg en professor som sa med et smil: Ved Københavns universitet var den aller dårligste karakter: "Ikke uskikket til at betjene et embete udi Nordlandene."*)

Året etter i 1824 reiste han kjerringa: Tok 2. eksamen med beste karakter! Tilsvarende i dag forberedende prøver. Og så begynte det egentlige teologistudiet.

Han studerer teologi i ett år til juli 1825. Men nå er han "raka blakk" som det heter i Flåklypa. Han setter seg på hesteryggen og rir opp til rittmester Carl Jacob Bergh i Gran på Hadeland. Der blir han huslærer og blir tatt i mot som et familiemedlem. Bergh har 10 barn, 8 av dem blir Landstads elever. Lønna er 150 Spd. - spesidaler. Han legger seg opp 100. (*Rittmester = offiser i kavaleriet, grad mellom løytnant og major, svarer til kaptein*).

Det blir et år særdeles rikt på begivenheter som får følger for hele livet til Landstad. I tillegg begynner han å skrive dagbok. Forskere som vil trenge inn i hans liv - se hvordan han tenker og føler - har her ei gullgrube å øse av. Med mange avbrytelser førte han dagbok helt fram til 20. november i 1829.

Den store begivenheten blir at han treffer *Wilhelmine Margrethe Marie Lassen – kalt Mina*, født i 1808 dvs. hun var 6 år yngre enn Landstad. Det blir forelskelse som er gjensidig. Dagboka svømmer over av forelskelsens sødme. Hun er datter til prosten i Gran, Albert Lassen, 1781 - 1835. Landstad hadde hørt flere prekener av ham og sier etter en kirkegang: "*Prosten prediket, men som vanlig på rasjonalistisk vis. Alle de ganger jeg har hørt ham predike, har jeg ennå ikke hørt ham en eneste gang nevne forsoning.*" Her har vi et godt eksempel på en rasjonalistisk prest. Huslæreråret ble det lykkeligst i Magnus Brostrups liv.

Mina og Magnus forlover seg 2. januar i 1827. Til dagboka sier han: "*Den første kjærlighetens rus nøt jeg etter forlovelsen i 10 dager - hvorpå jeg hastet til byen.*"

Etter året som huslærer fortsetter han studiene og tar teologisk embetseksamen med laud i desember 1827.

Etter bestått eksamen drar han til sin elskede på Gran. Dagboka sier følgende: "*I megen lystighet og glede tilbrakte jeg nu julen her, var på 6 å 7 baller foruten andre selskaper. Denne tiden hører til den mest bekymringsfrie og glade periode av mitt liv.*"

Fra "huslæreråret" tar jeg med følgende:

Den tradisjonelle høstfesten for husets folk var et høydepunkt. I dagboka heter det:

"Etter Flødegrøden og Brennevinet gikk Dansen lystig over Tilje. I Aften har jeg dandset, som jeg ikke har gjort på Aar og dag. Jeg dansede med Pigerne, der var overmaade lette."

(Tatt ut fra Elseths bok)

Etter å ha bestått praktisk-teologisk prøve med beste resultat (dimisjons-prekenen holdt han 1.2. 1828) drar han heim til Seljord. Stolte foreldre lager fest for ham og dansen fikk til langt på natt. Festen fortsatte dagen etter, der også brennevinet fløt.

Jeg tar dette med for å vise noe av embetsstandens samværskultur på den tida. Egil Elseth sier: "*Landstads ortodokse kristendomssyn kombinert med en heller frilynt livsstil var derfor ikke noe uvanlig.*"

(*Det var i siste halvdel av 1800-tallet at et pietistisk og asketisk drag i forhold til verden slo gjennom. Selv husker jeg at slik var det i min egen ungdom på 1940- og 50-tallet. Adiafora opptok oss ikke rent lite. Hvem av oss gamlinger husker ikke fra konfirmantskolen de tre farlige D-er: Dans - Drikk - Dårlige kamerater! I 2011 ser det ut som at puritanisme ikke ansees som en forpliktende og selvsagt del av en kristens vandring.*)

Bryllup ble feiret 6. mai 1829 i prestegården på Gran. Selvsagt var Jens Kaurin forlover. Fra Landstads egen familie deltok bare to brødre. Den gang var veien lang fra Seljord til Gran på

Hadeland. Talen Albert Lassen holdt til sin datter er bevart. Her får du en smakebit av formaningene:

"Vær aldri påståelig i dine meninger om de enn for deg kan fortone seg som riktige, for som menneske kan du feile. Vær alltid føyelig og ettergivende. Forsøk aldri å herske over din mann, for dermed mister du hans hjerte, og dette tap kan ikke erstattes av noe. Du må huske at mannen er hustruens hode."

Kan det være tvil om at menneskeheten på noen områder har gått framover?

Så begynner Magnus Brostrup Landstad sitt yrkesaktive liv. En har gitt ham denne karakteristikken:

"Landstads liv og diktning er et viktig kapittel av vår kulturhistorie og en sentral del av vår kristne arv."

I Gausdal

Landstad ble utnevnt til res.kap. i Gausdal i november 1828. Før det hadde han hatt audiens hos kong Karl Johan. Karl Johan skal visst være den siste kongen vi har hatt som legger seg opp i styret av kirken, kfr. §§ 4 og 16 i grunnloven.

Vi dveler litt ved prestatjenesten.

"Det var Gud som hjalp meg til å erholde den eksamen, for hvilken jeg fra barndommen av har arbeidet, der har kostet så mang en tung stund, så mang ergerlig og kjedelig time, Gud var det som hjalp meg til å utholde med heder. Fra nu av begynner et nytt liv for meg".

Han hadde sett prestens kår i fattige og slitsomme prestegjeld i utkant-Norge. Han visste hva han gikk til. Likevel sier han:

"Det er intet viktigere betrodd noen dødelig enn det å lede menneskene på omvendelsens vei til saligheten. "

Her er det ingen ting i veien med kallsbevisstheten. Egil Elseth kaller Landstad *"en ortodoks, kirkelig bevisst og vel kvalifisert teolog"*.

Han blir i Gausdal i 5 ½ år. Han er en avholdt prest. Lever lykkelig sammen med sin Mina som med sin sang og musikk skaper en lun og hjemlig atmosfære. De får tre barn mens de er der. I ettertid da motgangene sto i kø, ble årene i Gausdal sett på som de lykkeligste i deres liv. Der skrev Landstad sin første salme i 1833. "Ser jeg meg i verden om -", nr. 827 i Norsk Salmebok. Les den og opplev Jesus som den store hjelper, trøster og forsoner.

1830-årene - en nasjon som arbeider for å finne seg selv.

Romantikken strømmet inn over Europa på begynnelsen av 1800-tallet. Hos oss sier historikere at den fikk et sterkt nasjonalt preg. Vi var ikke lengre et vedheng til Danmark. Men vår kulturelle avhengighet var likevel tydelig. Vi var et land i union med Sverige. Unionen ble den gang sett på som ydmykende. I denne situasjon måtte vi finne vår egen identitet som folk. Vi måtte kvitte oss med det som var fremmede elementer i vår kultur. Vårt eget ville vi finne i vår aller eldste og vår nyeste historie. Fra 1830 og utover ble situasjonen oppfattet slik av mange. Danskertiden var de mørke hundreår. Senere snakket fader Ibsen om "400 år i natten".

"Det skjulte Norge" hadde levd sitt liv side om side med den dansk embetsmannskulturen. Og dette skjulte Norge fant man hos bøndene, spesielt i avsidesliggende daler, i fjell- og fjordbygder som hadde vært mest "forslånet" for fremmed påvirkning. Denne kulturen hastet det med å ta vare på. Noen mente at det var bøndene som representerte sammenhengen i vår historie.

"Nasjonen bygges" sier historikere om årene fra 1830. Her er noen av "bygningmennene" på det kulturelle plan: P. A. Munch skrev norsk historie i 8 bind. Tidemann og Gude lot seg inspirere av norsk natur i sin malerkunst. Lindeman skrev ned norske melodier. Asbjørnsen og Moe samlet eventyr.

Egil Elseth sier det slik:

"Ville en finne den nasjonale grunntonen, måtte en søke hos den jevne mann og kvinne, i vår lange historie, i folkets egen kunst og diktning, i myter og gudstro. Det er dette som skjer i Norge i 1840-årene. Et gigantisk landnåm finner sted."

Her kommer så Magnus Brostrup Landstad inn med sin innsamling av folkeviser i Telemark. Det er neppe for sterkt sagt at ingen kunne være mer skikket. I Vinje hadde han fått både den gamle dialekten og fortellermåten med seg i hverdagen. Sagn og eventyr ble fortalt på folkets eget språk. Han hadde omgang med bøndene. I moden alder så han at det nasjonale lå gjemt i gamle ord og vendinger og den folkelige fortellermåten. Dette måtte det tas vare på. Her ligger også kimen til språket i salmene.

Magnus Brostrup Landstad får som "utrustning både i pose og sekk." Samtidig som han får dette folkelige med seg i barndoms- og ungdomsårene, blir hans grunnsyn og holdninger også formet av de mektige nasjonale strømdrag i tida når han studerer.

"Å bevare fortidsminner ble en del av pliktene til et sivilisert folk, det hadde man erkjent overalt i Europa", slik en professor i dag beskriver 1830- og 40-årene. Det ser ut til at Landstad har dette med seg i bagasjen når han som akademiker forlater Kristiania.

OBS: Slik om lag har jeg oppfattet dagens historieskriverne og forsøkt å videreformidle deres synspunkter.

Vil vi forstå og verdsette Landstad bedre, bør vi være fortrolige med strømdragene i tida han levde i. Det er enighet om at han skaper to av de mest betydningsfulle verker på 1800-tallet:

Norske Folkeviser og Norsk Kirkesalmebok

Hvordan Magnus Brostrup Landstad utførte dette arbeidet, blir det viktigste å fortelle om når vi nå skal vandre videre sammen med ham.

(Romantikken: Betegner en reaksjon mot 1700-årenes ensidige forstandsdyrkelse. Søker å knytte forbindelse til middelalderens livsoppfatning og med folkelig kulturliv. R. legger vekt på fantasi, følelser og den subjektive inderlighet. - Asch. Leksikon.)

Tilbake til Telemark - Sogneprest i Kviteseid og Seljord

Kviteseid 1834 - 1839

Landstad var meget bekymret for foreldrene sine. Den myndige faren hadde han stor respekt for, men fikk aldri et nært forhold til. Mora følte han seg alltid sterkt knyttet til. For å kunne være nær sine foreldre nå når de var blitt gamle, søkte han presteembetet i Kviteseid som var blitt ledig i 1833. Fra Kviteseid til Seljord er det bare 20 km.

(Et eksempel på hvor innviklet lønnsforholdene var den gangen, tar jeg med for å belyse noe av hverdagen. Landstad klager over at inntektene er små og føyer til: "- da jeg av samme (altså inntekt) hadde at udrede en Afgift av 64 Spd. til Sognepresten i Nissedal og 30 Spd. i Enkepension af Kaldet." Prestene var lønnet ved offer, tiende, betaling for kirkelige handlinger og inntekt av prestegårdene, men det var store ulikheter mellom "kallene". Ordningen sto til 1897.)

Men han synes det er deilig å være tilbake i Telemark. Her følte han seg heime for her kjente han naturen og folkelynnet som det heter. Alt så ut til at de gode årene i Gausdal skulle fortsette i Kviteseid. Prestegården ble betegnet som en liten perle.

Så rammer en tyfusedepidemi Landstadfamilien. Både Landstad og kona blir syke + ett av barna. De overlever, men "far sjøl" går ut for tidlig. Han får lungebetennelse som resulterer i en svekket lunge som tidvis gir han pipende og viskende stemme. Det ødelegger framføringa av mang en god preken.

Faren hans dør i 1838 mens han er i Kviteseid. Mora kjøpte seg hus i Seljord og ble boende der sammen med tre av døtrene.

Seljord 1840 - 1848

Magnus Brostrup ble utnevnt til sogneprest i Seljord i mars 1839, men på grunn av sykdom flyttet han ikke før i mai 1840. Seljord prestegard hadde jo vært hans ungdoms paradiso. Men forholdene skulle bli annerledes. Han kommer ikke til sitt nye prestekall som den myndige presten faren hans hadde vært. Skadevirkningene etter lungebetennelsen kom her fram i lyset. Stemmen blir ofte pipende og viskende, og talen blir avbrutt av hosterier. Det oppstår pinlige episoder.

Kirkesøkningen ble merkbart redusert og med det prestens anseelse. Også offergavene ble mindre. "Hark og host i preika til presten," sa bygdefolket. Det måtte ha vært vondt for den nidkjære presten.

Anneksreisene til Amotsdal hver 3. uke gjør ikke helsa bedre. Den gamle veien mellom Seljord og Åmotsdalen kunne i gamle dager være farlig. I et brev til en venn klager Landstad over forholdene i Seljord. I det utdraget jeg har lest, er det en sår undertone.

I 1879 – året før han døde- utkom "Dikte og Sange". To av diktene "Et Sognebud" og "Anneksreisen" stammer fra denne tida. I "Et Sognebud" forteller han om en reise til Møsstrand. Det er på 44 vers. "Anneksreisen" på 81 vers er en fortelling om en reise til Åmotsdal. Men anneksreisene hadde det positive med seg at Landstad fikk bedre kontakt med vanlige folk. Spesielt hadde det betydning for innsamlingen av folkevisene.

Et av hans to store livsverk - *samle folkeviser* - ble utført i denne perioden, men utgitt etter at han kom til Fredrikshald.

Samler folkeviser

Som folk manglet vi et eget skriftspråk på 1800-tallet. Det reiste da spørsmålet om hvordan man skulle gjengi det som rørte seg i folkedypet. Ikke minst for Landstad ble dette et stort problem. Da han tok til å samle folkeviser mens han var prest i Kviteseid, var skriftspråket "pære dansk". Og det danske språket hadde mektige forkjempere. P. A. Munch holdt fast på at dansk skulle være litteraturspråket og så på dansk som "sivilisasjonens velsignelser". Det danske språk representerte for Munch dannelse, sivilisasjon og fremskritt. "Språkflikkerne" ble omtalt med forakt av den kulturelle elite.

(Så kommer Ivar Aasen med "Det norske Folkesprogs Grammatikk" i 1849 og "Ordbog" i 1852. (Ulik datering i ulike historiebøker.) Han mente at de mest gammelmodige dialektene som lå nærmest norrønt mål, fant man i vestnorske bygder og i fjellbygdene. Og dette språket som var mest norsk, måtte legges til grunn for et nytt skriftspråk.

Ivar Aasen gjorde på oppfordring fra Landstad en detaljert gjennomgang av manuskriptet til folkevisene før de ble trykt. En annen teolog, Elias Blix, kunne bruke "dette landsmålet" både når han skrev salmer og oversatte Bibelen. Blix gav ut sine første nynorske salmer, "Nokre Salmar" 1869, samme år som Landstads salmebok ble godkjent til bruk i den norske kirke. Et artig sammentreff!)

Hvordan gikk Landstad fram da han begynte å samle folkeviser?

Først kort oppsummering av hans forutsetninger:

- Han kjente Øvre-Telemark
- Han var seg bevisst det nasjonale element i folkeminnegranskingen
- Han hadde de menneskelige egenskaper som måtte til for at folk skulle åpne seg
I arbeidet som prest nådde han ut til folkedypet

Landstad begynte å samle folkeviser allerede mens han var prest i Kviteseid, dvs. i årene 1834 - 40. Ei kjent vise fra denne tida er "Anne paa Borrestad." Noen av visene han samlet, er ført inn i "Kviteseid Kallsbok". Dermed vet vi når Landstad begynte å samle folkeviser.

Men det er i årene som prest i Seljord at arbeidet tar til for alvor. Han spør seg fram til de mest kjente kvederne. På sine annekstreiser blir han også oppsøkt av flere. I noen bøker blir disse nevnt ved navn. Han oppdager også et vesentlig forhold. Sangerne/kvederne har ikke skrevet ned sine viser. De kan dem utenat. Slik hadde visene blitt overlevert fra generasjon til generasjon, noen

mener at enkelte viser stammer helt fra 14- og 1500-tallet.

Det blir fortalt at en av de mest kjente kvederne som Landstad kom i kontakt med, og som var fra Lisleherad, verken kunne lese eller skrive en bokstav, "men ho mintest som ei bok." I sitt arbeid oppdaget Landstad at det allerede var blitt langt mellom kvederne. Når så alt baserte seg på hukommelsen, fortalte det sitt tydelige språk: Det hastet med å få folkevisene skrevet ned. Dessuten forekom det at samme vise ble gjengitt på ulike måter. Det heter seg "at Landstad

måtte bruke fantasien for å finne ut hva som var riktigst".

Så tar vi for oss de ulike stadier i arbeidet med utgivelsen folkevisene.

I 1845 eller 1846 gjorde Landstad det første utkast til visebok. Det heter bl.a. om denne:

Den er var eldste samling av norske folkeviser. ***

Den inneholder en rekke av våre beste folkeviser.

Her er ikke språket normalisert. Derfor gir den et godt innblikk i "tradisjonens tilstand i Midt-Telemark i 1840 årene."

NB: Landstad publiserte ikke dette utkastet. Det ble først kjent da Knut Liestøl utgav

det i 1925. Mer om dette senere.

*** En ser da bort fra Olea Crøgers forsvunne visesamling fra 1842.

Han går nå i gang med å lage et slags "normalspråk" for det stoffet han hadde samlet inn. Han bygger opp et språk med bestemte grammatikalske og ortografiske former. Denne bearbeidelsen av stoffet viser at han la for dagen *"en beundringsverdig gjengivelse av stoffet og stor forståelse for de krav som måtte stilles til sluttproduktet."*

*Det er dette sluttproduktet som blir gitt ut i 1852 og 1853.
"Et edelt familiesmykke var reddet ut av et brennende hus."*

"Norske Folkeviser" var på ca 900 sider. En har skrevet at verket var på 942 sider, en annen 834. Hans Th. Landstad sier at kjempevisene opptar ca. 180 sider og musikkbilaget er på 52. Melodiene var samlet/laget av Olea Crøger og Ludvig M. Lindeman. Noen mener hun sang melodiene for Lindeman.

Det er et storverk Magnus Brostrup Landstad her har gjort. Arbeidet kom i tillegg til en krevende prestetjeneste. Skrivesakene besto av penn og blekk.

Så tar vi for oss hvordan verket ble mottatt.

Positivt:

1. -P. A. Munch: "Norske Folkeviser" er et af de viktigste og mest interessante Værker der ere udkomne siden Norges Gjenfødelse til politisk Selvstendighet.
2. Blant allmuen i Telemark var gleden stor. Nå forsto bøndene hvilken skatt de eide i folkevisene.
3. Bjørnson skrev at ingen hadde elsket Landstads folkeviser slik som han. Han kunne dem utenat og hadde lest dem i "hvert selskab".
4. Ibsen: Han var påvirket av folkevisene da han skrev "Gildet paa Solhaug".

Negativt:

1. I pietistiske kretser - også blant prester - ble det hevdet at det var lite passende for en prest å beskjeftige seg med slike verdslige ting, for ikke å si ugudelige. Men husk: Til langt ut på 1800-tallet levde enda trua på nisser og troll, huldrer og nøkken.
2. Verket var ikke vitenskaplig nok, hevdet språkforsker Sophus Bugge.
3. Det verste: Landstad hadde fart med juks. Han hadde forvansket både språk og innhold. Han hadde stjålet fra andre f. eks. Olea Crøger. Han hadde bedrevet litterær svindel. For at ingen skulle se hva han hadde forandret og tuklet med, hadde han brent og ødelagt originaler. Slik var om lag framstillingene av Landstad i leksika og for eksempel litteraturhistorier for gymnasiet helt fram til 1920-årene.

(Jeg får lyst til å minne om noen ord av fader Ibsen: "Kan kun om ett i dette land enes: Det at hver storhet må styrtes og stenes.")

Et dykk i historien!

Professor Fredrik Paasche uttrykker seg om lag slik i sin bok "Møte mellom kristendom og hedenskap i Norden": "Menneskene byttet ut Odin og Tor med Kvitekrist, men de beholdt troen på hulder og troll, nisser, nøkken og alver helt opp til våre dager." -Våre dager- var i denne sammenheng siste halvdel av 1800-tallet. Det hadde vært vekkelse over bygdene. Folk var redde for at de skulle falle tilbake til "hedenskapet". Feler ble knust fordi de var

”djevelens redskap.” Sto det rett til med en prest som samlet på hedenske tanker? Kunne han lage ei salmebok? Kunne man ha tillit til denne presten?

I en slik sammenheng forstår vi skepsisen til Landstad bedre selv om den er høyst urimelig med tanke på hvor sterkt han var forankret i kjernen i den kristne tro og hans tillit til en kjærlig Gud.

Så kom forandringene!

Landstad hadde etterlatt seg en kasse med viktige papirer fra arbeidet med folkeviser. Den fant man i 1923, og i den lå alt som var påstått brent og ødelagt for å slette spor. Vi lar professor Knut Liestøl avslutte denne striden:

”Det var gjort eit litterært fund av dei sjeldne. Striden om kor mykje ein kann lita på Landstads tekster, vil heretter tagna. Dei nyfunne tekstene tek i dei fleste tilfelli burt sjølve grunnlaget for striden. No kann me hugheilt og med dobbelt grunn gjera Moltke Moes ord til våre eigne og ”takke Landstad for hans gode gave til det norsk folk - varmt og uforbeholdent.”

Kirkehistorikeren Ivar Welle sier i sitt historieverk bind 3, side 227:

”I 1834 ble Landstad sogneprest i Kviteseid, og der begynte han på et arbeid som skulle få uberegnelig betydning for ham selv og for hele vår kultur. Han samlet folkeviser som ennå ble erindret og sunget der i bygdene. Han utga dem i 1853 med tittelen: Norske folkeviser. Den var som en åpenbarelse for den dannede verden i vårt land at en sådan poetisk skatt fantes i folket. Det styrket den nasjonale bevegelse, og det ble utgangspunkt for framtidens forskning av norsk folkelynne og norsk folkespråk. Landstad selv lærte under dette arbeid både ekte norsk mål og folkelig tankegang og uttrykksmåte.”

Olea Crøger

Før jeg avslutter dette kapittelet om innsamling av folkeviser, hører det med å si noen ord om Olea Crøger, prestedattera i Heddal som møtte "fantefølget fra nord" høsten 1811.

Hennes arbeid for å få utgitt de folkevisene hun hadde samlet, faller - sa vidt jeg kan bedømme - i tre faser

Første fase:

Allerede i 1842 hadde Olea et omfattende skrift med kjempeviser ferdig foruten en samling med stev.

Dette ønsket hun å få utgitt. Hun tar kontakt med boktrykker P. A. Malling i Kristiansand. Han hadde allerede planer om å utgi en visesamling sammen med Jørgen Moe - han som hadde samlet eventyr sammen med Asbjørnsen..

(Dams leksikon: "Kjempeviser er en type folkeviser fra middelalderen som omhandler heltens kamp mot overnaturlige eller tallmessig overlegen motstander".)

Så gikk måneder og år og Olea Crøger hørte ingenting fra Malling. Så tar hun på ny kontakt med Malling og får høre at samlingene hennes var oversendt til Jørgen Moe for at han skulle gjennomgå dem. Olea ber så om å få samlingene tilbake, og Malling lover å gi Moe beskjed om dette. *Men hun fikk dem aldri tilbake.*

Andre fase.

I Nissedal var der en prest som hette Mauritz Thønnessen som Olea kjente godt. Han var for øvrig gift med en søster til Landstad. Han lovet å hjelpe Olea med å få visene utgitt. Etter besøket hos boktrykkeren i Kristiansand hadde hun fortsatt med å samle folkeviser. Etter et halvt års tid må presten Thønnessen innse at han ikke er i stand til å utgi de nye samlingene til Olea. Atter engang ble hun svært skuffet.

Tredje fase.

I sin fortvilelse ber hun Landstad om hjelp. Oleas brev til han 10.04.1844 er ennå bevart og tatt inn i boka til Hans Th. Landstad om sin oldefar. Når jeg leser det, får jeg nesten vondt av så mye kvinnelig ydmykhet. De var jo vel kjente fra barnsben av. Men slik var respekten for en prest, en embetsmann, den gang.

Olea og Magnus Brostrup inngår en avtale. Landstad bearbeider visene hennes på samme måte som han har bearbeidet sine egne viser. Det viste seg da at noen av Oleas viser hadde han fra før i sin samling. De hadde jo samlet fra de samme områder i Øvre-Telemark. Det ser ut som at samarbeidet dem i mellom var svært godt.

Da visene kom ut i 1852 og 53 innholdt de forord av Landstad fra 1848 og 1852. Fra det siste tar jeg med:

"Musikbilagene skyldes fornemmeligen Præstedatteren Jomfru Olea Crøger, der også for øvrig har en væsentlig Andeel i denne Samlings Istandbringelse, samt Organist Lindemans velvillige og kyndige Bistand."

Det antas at Olea Crøger sto for 1/3 del av de innsamlede visene som Landstad bearbeidet på samme måte som sine egne. I sitt brev til Landstad i 1844 regnet hun med at Landstad ville få mye arbeid med bearbeidelsen av visene hennes.

De ble dessuten enige om at Olea skulle få 50 Spd (spesidaler) for sitt bidrag. Inntektene ville hun anvende til opprettelse av et asyl i Telemark.

Fra forleggeren Chr. Tønsberg fikk Landstad et honorar på 150 Spd. I tillegg til de 50 Spd til Olea Crøger betalte Landstad Ivar Aasen for hans detaljerte gjennomgåelse av manuskriptet før trykningen.

P. g. a. økonomiske problemer som forleggeren hadde, fikk Landstad neppe hele honoraret før i

1855. Olea Crøger døde i mai 1855. Og det antas hun fikk sitt honorar så kort tid før sin død at hun ikke fikk realisert ideen om et asyl i Telemark.

Olea hadde ei søster som het Kaja. Hun ønsket at de 50 Spd skulle gå til et bibliotek i Seljord og spør i brev av november 1856 Landstad til råds. Fra ham kom omsider et positivt svar.

Jeg har tatt dette med i detalj fordi det så sent som i 1986 i Varden ble gitt uriktige opplysninger iflg. Hans Th. Landstads bok.

.

Så noen ord om Malling og Moe: I mai 1845 skiver førstnevnte til Crøger og ber om å få beholde visene hun hadde sendt ham i 1842. Ikke nok med det: han ber om at hun sender ham annet visemateriale hun måtte ha. Han og Moe skal gi ut viser sammen.

Det stopper ikke her. I oktober samme år skriver Moe til Landstad, sier bl.a. at Malling betrakter Oleas viser som et ugjenkallelig bidrag til sin egen samling. Videre ber han Landstad om ikke utgi noen samling av folkeviser. Begrunnelsen er at i et så lite marked som det norske var det ikke plass for to ulike utgaver.

Her trengs ingen kommentarer.

I oktober 1988 skiver professor Olav Bø slik til Hans Th. Landstad:

"Eg trur at Olea hadde kladd; heilt eller delvis, av det manuskriptet ho gav i frå seg i 1842. På dette grunnlaget og ved nye oppskrifter kunne ho så søkje samarbeid med Thønnessen og nytt samarbeid med Landstad. Når ho sjølv ikkje våga arbeide med ei utgåve, har det si naturlege forklåring. Ho hadde ikkje utdanning, ho var ikkje kjent med jamførande litteratur, ho hadde ikkje eingong skikkelege kunnskapar om oppskrivning av notar. I dette stykket er det tydeleg at det er ho som har sungi melodiane for Lindeman. Også tekstane må delvis ha kome frå henne. Men det ho leverte var meir å sjå på som råtilfang. Det måtte fellast inn i ein plan, det måtte redigerast. Dette gjorde Landstad, med konsekvens og med forunderleg god kjennskap til både norrøn og nyare faglitteratur. Ei viss hjelp kan han ha fått av Ivar Aasen, men det gjer ikkje arbeidet mindre. "

(Dette kapitlet bygger i det vesentligste på Hans Th. Landstads bok om M.B.L)

Et nytt dykk i historien - asyl!

(I 1848 foreslo regjeringen denne bevilgning til sinnssykehus:

"Det skulle bevilges 23.000 spesidaler til en avdeling for "rolige Syge af den dannede Stand", i alt 28 plasser,

og 21.000 spesidaler til rolige syke "af Almueclassen"; her skulle det være 96 plasser.

Konklusjon:

Det var helt i orden at "de dannede" kostet Staten i investeringer nesten fire ganger så mye pr pasient som allmuens folk." (Aschehougs Norgeshistorie bind 8 side 53)

Var det dette Olea Crøger hadde i tankene da hun ville gi pengene til et asyl i Telemark?

Mine fabuleringer.

Det synes å være noe tragisk over Olea. Hun er glad i kavaleriløytnant Johan Landstad, eldste bror til Magnus B. Men Johan skader seg ved et fall fra hest. Han blir sengeliggende i tre år, og Olea stelte han trofast og kjærlig til han døde utpå sommeren i 1849. Fra Olea har det visst aldri kommet klager over sorg og savn. For noen sterke kvinner vi møter når vi arbeider med M B Landstad!)

Ludvig Mathias Lindeman

Dette er et navn som også er knyttet til Magnus Brostrup Landstad. Derfor skal vi ta en kort vandring sammen med ham.

Ludvig Mathias Lindeman ble født i Trondheim 28. november i 1812. Han var nr. 7 i en søskenflokk på 10. Han døde i Kristiania i 1887. Det heter om han at han var den betydeligste representant for en musikerslekt som i vel 200 år satte spor i norsk musikkliv. Tre stikkord forteller hva han var:

Organist Komponist Folketonesamler

Han beskrives også slik:

"Han var en fremragende orgelspiller og improvisator. Han skrev melodier og større kirkemusikalske verker. Han utgav koralbok. Han samlet folkemelodier og tekster. Og i 1883 opprettet han og sønnen Organistskolen i Kristiania."

Foreldrene:

Organist Ole Andreas Lindeman (1769 – 1857) og mora Anna Severina Hickmann (1782 – 1844) Faren var organist i Vår Frue Kirke i Trondheim.

I heimen fikk Ludvig Mathias den første musikalske skoleing. Han ble betraktet som et geni som faren ofte benyttet seg av. Skolegangen ble noe uregelmessig.

Men akademisk utdanning skulle han få. I 1833 drar han til Kristiania for å ta eksamen artium og for deretter å studere teologi ved universitetet. I 1835 greide han både å ta eksamen artium og forberedende prøver ved universitetet. Men musikken opptok så mye tid at han måtte oppgi teologistudiet. I hovedstaden bodde den nest eldste broren hans, Jacob Andreas Lindeman, (1805 – 46). Han var ansatt som organist ved Vår Frelses Kirke (nå Oslo domkirke). Ludvig vikarierte ofte for broren sin. I tillegg spilte han cello i Kristiania Theaters Orkester. I 1839 fikk broren prestekall, og etter utlysning ble Ludvig tilsatt i stillingen, og i september 1840 tiltrådte han som organist og kantor ved Vår Frelses Kirke, og i denne stillingen ble han til sin død i 1887.

I slutten av 1840-årene ble det stor interesse for folkemusikk. Olea Crøger var den første som begynte å samle folkemusikk systematisk. Ludvig Mathias blir en god nr. to. Og disse to samarbeider om å sette melodier til de folkevisene hun og Landstad hadde samlet fra Øvre Telemark. Olea sang og Lindeman skrev ned melodiene på noter. Dermed kunne de bevares for etterslekten. Hans arbeid ble en viktig del av det verket Landstad gav ut i 1852 og 53.

Men Lindeman stanset ikke med dette. Han søker i 1848 universitetet om støtte til en reise i fjellbygdene for å opptegne folkemelodier. Den første turen gikk til Valdres. Resultatet ble en opptegning av 86 gamle salmemelodier og 83 verdslige. Han gjorde også andre reiser både i Gudbrandsdalen og i Trøndelag. I alt samlet han mer enn 3.000 melodier og tekster. Og det blir sagt at dette er betydelig også i europeisk sammenheng. Videre heter det at disse melodiene ble helt avgjørende for komponister som Kjerulf, Grieg og Svendsen i deres bestrebelser på å skape en norsk tone i musikken.

Ellers kan det nevnes at i årene 1853 til 1867 gav han ut et 3-binds verk "Eldre og nyere norske Fjeldmelodier".

Gjennom samarbeid med res.kap. Wilhelm Andreas Wexels ble Lindeman en så stor beundrer av teologen og salmedikteren Grundtvig at han kom til å skrive en rekke melodier til hans salmer. Det heter i "Norges Musikk Historie."

"Grundtvig var i sin tid blitt så begeistret for melodien til "Kirken den er et gammelt hus" at han skrev festsalmer for hver eneste søndag i kirkeåret på denne tonen. Flere av

Lindemans melodier ble benyttet i dansk kirkeliv lenge før de lød i norske gudstjenester."

Når Ludvig M Lindeman tas med i dette lille "opuset" om M B Landstad, er det fordi at han for alltid er knyttet til Landstads salmebok – ikke bare til folkevisene fra Telemark. I 1871 utkom hans "Melodier til Landstads Salmebog" som så ble autorisert til bruk i Den norske kirke i 1873. Den høstet stor anerkjennelse. Dermed ble hans melodier kjent og kjær for det norske folk. Kanskje bidrog dette til at Landstads salmebok så raskt ble tatt i bruk rundt omkring i de norske menighetene. Men dette er bare gjetning fra min side.

Hans koralbok var i bruk til vi fikk Koralbok for den norske kirke i 1926. Jf. Landstad Rev. Salmebok i 1924.

Det var selvfølgelig strid om salmesangen som alt annet. I 1858 kom det ut ei bok om "Den lutherske Salmesang og Gjenindførelse i den norske kirke". Forfatteren mente at han ville gi menighetene *"en kunstnerisk og høyverdig sang selv om menigheten måtte anstrenge seg."* *"Lindeman mente derimot at salmemelodiene måtte være lettfattelige å ha sin rot i folket, slik at de ble tilgjengelige for alle."*

Det var Lindemans syn som vant størst tilslutning.

Så vil jeg ta med noe som må gjøre enhver nordmann stolt. Lindeman var en betydelig organist som etter hvert ble kjent i utlandet. Da det nye, store orgelet i Royal Albert Hall i London skulle innvies i 1871, ble Lindeman invitert sammen med andre kjente organister som Anton Brukner og Camille Saint-Saëns til å spille. Lindeman ble en uke i London og framførte daglig en times improvisasjonskonsert. Tilstrømningen var så stor at han måtte holde to ekstrakonsert før han reiste hjem til Kristiania.

Det heter ellers at på Lindemans tid ble Vår Frelses Kirke kjent for de musikalske kvalitetene i gudstjenestespillet. Han ble spesielt lagt merke til for salmesangen og for samsvaret mellom rytme, melodiføring og tempo – som det heter. Kirken ble besøkt av kirkemusikere fra inn- og utland, som ville lære ved å lytte til ham. En må spørre: Har en norsk organist/kantor noen gang opplevd en slik anerkjennelse?

Sammen med sønnen sin, Peter, opprettet han i 1883 Organistskolen i Kristiania. Gjennom denne skolen kunne de videreføre de pedagogiske ideene som allerede faren hans, Ole Andreas – organist i Vår Frue Kirke i Trondheim - hadde forfektet. I 1894 ble navnet forandret til Musikkonservatoriet. I 1973 opprettet Staten Norges Musikkhøyskole og tok dermed ansvaret for høyere musikkutdanning i landet vårt. Det var på tide vil mange si. Musikkonservatoriet ble nedlagt. Men Lindemans navn forsvant ikke. Den store konsertsalen i Norges Musikkhøyskole heter LINDEMANSALLEN. Det er en verdig takk for innsatsen til denne store mannen.

I dagens Norsk Salmebok er han representert med 39 komposisjoner - blant andre: "Krist stod opp av døde", "Påskemorgen slukker sorgen", "Apostlene satt i Jerusalem", "Et barn er født i Betlehem" og ikke å forglemme "No livnar det i lunnar". Han har også skrevet melodien til Ivar Aasens "Millom bakkar og berg".

Ludvig M Lindemann ble utnevnt til ridder av St. Olavs Orden i 1870. Samme år som Landstad ble hedret på lignende måte.

Ludvig Mathias Lindeman døde i Kristiania den 23. mai i 1887, 75 år gammel. Han ble gravlagt ved Vår Frelses Kirke. I 1912 ble det reist en byste av han ved den kirka hvor han hadde beriket så mange.

Kilder: "Norges Musikkhistorie", bind 2, sidene 281 – 299.
Store Norske Leksikon, forfattet av Idar Karevold.

Den norske salmeboka blir til

"I vort skriftsprog vandrer vi omkring som i et fremmed land!" (Landstad)

En ensom mann -50 år- satt i Fredrikshall (Halden) og laget utkast til ei norsk salmebok på 1850-tallet. Etter mye strid ble den i 1869 autorisert til bruk i den norske kirke. Om lag 90 % av menighetene hadde rundt 1890 innført denne salmeboka. Det ble også laget en utgave av denne til bruk i de norske kirkene i USA.

Landstads salmebok var i bruk til 1924 da vi fikk en revidert utgave, Landstad Rev. Salmebok. Landstads navn var knyttet til salmeboka fra 1869 til 1984 dvs. i 115 År.

Vi ser på noen dateringer.

- Han får for tredje gang oppdraget ved kgl. res. av 7.10. 1852
- Arbeidet tok til 1.11. samme år.
- Arbeidet med noen avbrytelser avsluttet våren 1858. Et utkast med over 600 salmer lå klart til trykking. Det ble trykt i 3000 eksemplarer og oversendt departementet i 1861. Landstad hadde hatt blekk og penn som tekniske hjelpemidler og hadde ingen norske rettskrivningsnormer å gå ut fra.

Vi gjør en liten sammenligning:

Den 29. juni 1984 ble NORSK SALMEBOK ved kgl. res. godkjent til bruk i den norske kirke. Utkastet til denne salmeboka ble lagt fram av en bredt sammensatt komité som hadde arbeidet i 14 år, og som gjorde bruk av 1980-årenes tekniske hjelpemidler, og som kunne bruke en godt innarbeidet norsk rettskrivning - bokmål som nynorsk.

Med en slik sammenligning forstår vi bedre å verdsette Landstads arbeid. Men det er kanskje bare de som er vel bevandret i norsk kultur og kirkehistorie som fullt ut fatter at det var en bragd Magnus Brostrup Landstad utførte.

Så ser vi på "salmeboksituasjonen" fram til 1860-tallet.

I første halvdel av 1800-tallet ble det snakket om salmeboknøden. Men var det mangel på salmebøker?

Tre salmebøker var autorisert:

Kingos salmebok fra 1699. Stort sett brukt på landet, ortodoks og luthersk.

Guldbergs salmebok - autorisert i 1778. Brukt i byene.

"Evangelisk-Christelig Psalmebog" fra 1798. Byene. Opplysningstidens tanker.

Felles for disse tre er at de er danske og passet lite inn i det krav om norskhet som etter hvert også trengte inn i kirken. De som skildrer disse forholdene, tar gjerne med et sitat fra A. O.

Vinje: *"Dersom nokon aandeleg Ting kann liknast i hop med aa tyggja Kork, so er det at syngja desse rettruande Salmerne."*

Dette var salmeboknøden i Vinjes språkdrakt..

Selv om flere prøvde å gi ut små salmehefter, hjalp det lite. Det økte tvert om forvirringen. Departementet fikk bekymringsmeldinger fra biskoper om at salmesangen var i ferd med å forstumme. Noe måtte gjøres, og det tok til å haste.

Av de som forsøkte seg med salmebokutkast, tar jeg bare med ett som ble utarbeidet av Wilhelm Andreas Wexels i 1849 (1797 - 1869). Han var res. kap. ved Vår Frelses Kirke i Kristiania og ble en avholdt predikant. Han hadde håpet at utkastet skulle bli utgangspunktet for en større kirkesalmebok. Flere prester støttet ham i dette. Men slik gikk det ikke. Utkastet ble bl.a. kraftig

kritisert av Landstad, noen bruker ordet nedsablet av ham. Denne kritikken tok Wexels seg nær av.

I oktober 1852 får så Landstad sin tredje forespørsel fra Kirkedepartementet om å lage utkast til ei norsk kirkesalmebok. Nå svarer Landstad ja. Hvorfor?

Han er ferdig med sine folkeviser. Han har fått et nytt kall i Fredrikshall (Halden) som han anser som mye lettere - ingen anneksreiser. I prestedtjenesten skal han få hjelp av en kapellan. For det tredje: Han anser denne tredje forespørselen som et kall fra Gud. Det veide kanskje aller tyngst.

I det korte resymet fram til godkjenning i 1869, bygger jeg på boka til Egil Elseth: "Magnus Brostrup Landstad - pilegrimen og poeten."

Første fase

Landstad utarbeidet en detaljert plan i 38 punkter for sitt salmebokutkast som kan oppsummeres slik:

- a) gjøre tjeneste som kirkesalmebok
 - b) ha et sant evangelisk - luthersk innhold
 - c) la alle tidsaldre synge med oss, og vi med dem (det historiske aspekt)
 - d) ha et folkelig preg når det gjaldt melodivalg, form og språkdrakt.
- (Ordrett gjengivelse fra side 101)

Departementet hadde tenkt seg en komité hvor Landstad var formann. Han avslår dette og begrunner avslaget. *"Når jeg skal ha med saken å bestille, så vil jeg forsøke hva jeg på egen hand med Guds bistand selv kan utrette."*

Når det gjelder dateringen i arbeidets gang, viser jeg til foregående side.

Så kommer kritikken.

Det kommer en anonym anmeldelse som viser seg å være fra res.kap. i Skien, Johannes Nilsson Skaard.. I et nøtteskal kan den gjengis slik:

- 1) Planløsningen er god, salmeboka ordnet etter kirkeåret og de kirkelige handlinger
- 2) Den kristelige gehalt er forbilledlig
- 3) Det historiske lengdesnitt fortrinnselig
- 4) Språkdrakten er en blanding av "bondespråk" og "kulturspråk".

Så ble det regnet opp ord som ikke hørte heime i ei salmebok.

Vi ser at kritikken er positiv bortsett fra når det gjelder språket – språket: kanskje det største stridsspørsmålet i 1800-tallets kulturdebatter. Landstad svarer på denne kritikken med et langt innlegg i Morgenbladet.

Jeg tar med et sitat fra Landstads innlegg som viser hva det dreier seg om:

"Vil man at kristendommens sannheter skal få makt, vil man at vårt folkeliv skal utvikle seg selvstendig og i sammenheng med Norges fortid, vil man at opplysning skal trenge gjennom, at lære- og leselysten skal våkne blant de lavere klasser, så er folkets språk en ufravikelig betingelse. "

Elseth sier det slik: *"Det var altså både en kristelig, historisk-demokratisk og sosial begrunnelse for hans fornorskingsarbeid. "*

Andre fase:

Landstad tar kontakt med Ivar Aasen som gir Skaar rett. "Blandingsspråket" gir stilbrudd. Landstad stryker noen av dialektordene og erstatter noen av sine egne salmer med gamle. I 1865 sender han det reviderte ukastet tilbake til departementet. Her er det tatt hensyn til en del av kritikken.

Tredje fase.

Departementet nedsetter sommeren 1865 en "bedømmelseskommissjon" som består av fem medlemmer. Den arbeider i to år og har 44 komitémøter og avgir så sin innstilling. Språket er fortsatt anstøtsteinen. Utkastet returneres til Landstad som gjør noen få rettelser.

Fjerde fase.

Kommisjonen er fortsatt ikke fornøyd. Men Landstads tålmodighet er oppbrukt. Han sier fra til departementet: Ta utkastet som det er, eller la en annen utarbeide et nytt.

Femte fase:

" Ved kongelig Resolution af 16de Oktober 1869 er Landstads Salmebog autorisert til Brug ved den offentlige Gudstjeneste hvor dette af Menigheten vedtages. "

Vårt kjære fedreland, vår statskirke, hadde fått sin første norske salmebok.

Konkurransen med salmebokutkastet til sogneprest Andreas Hauge, sønn til Hans Nielsen Hauge, tar jeg ikke opp her. Men for ordens skyld bare nevne at han fikk sin salmebok godkjent i 1873, og den kom til å bli en konkurrent til Landstads salmebok i de første årene.

Her vil jeg komme med en digresjon.

Jeg har arbeidet en del med Elias Blix. Som sagt tidligere utgav han i 1869 et lite hefte som han kalte "Nokre Salmar", som inneholdt de første nynorske salmene som ble skrevet. Blix blir også angrepet for språket. Ikke for stilbrudd, men for at flere av ordene han bruker er hentet fra folks hverdagsspråk f. eks fra såkalte "slarveviser", som det var uverdige å uttrykke gudsordet med. Det gjorde Elias Blix så vondt at han holdt på å gi opp salmediktinga. Blant andre Landstad oppmuntret ham til å fortsette. Det ble Blix svært glad for. I 1901 holdt Blix en tale for første gang på nynorsk. Om målet for salmediktinga sa han blant annet: "Eg ville lovsyngja Krist på vår eige tunga og dermed brøyta veg for Guds eige ord til folkets hjarto." Ut fra dette våger jeg å trekke den konklusjon at våre to salmegiganter på 1800-tallet, Magnus Brostrup Landstad og Elias Blix, begge hadde også en nasjonal målsetning for sin dikting. De ville vise oss at vårt eget norske språk var verdig til å være gudsspråket.

De gikk to ulike veier. Elias Blix ville følge Ivar Aasens linje: Lage et skriftspråk, bibel- og salmespråk, som bygde på dialekter. Landstad ville med utgangspunkt i det danske språket gradvis forandre det til norsk. Det var dette han begynte med i sitt utkast til Norsk Kirkesalmebok. I starten måtte det bli stilbrudd.

Det var ikke bare det danske språk som var "sivilisasjonens velsignelser".

I dag får vi dypt og inderlig takke dem begge.

Landstads Salmebok som kom ut rundt 1900, hadde et vedlegg med 150 Blix-salmer, originale og gjendiktede/oversatte salmer. Boka utlånt av presten vår Arne Lund. Blix - Nokre Salmar godkjent 20. august 1892)

Så tilbake til Elseth. Han sier:

"Bak hans språkengasjement lå deler av den romantiske filosofi. Sansen for det enkle og naturlige, det opprinnelige var viktige elementer i Landstads nasjonalromantiske livssyn. Etter romantisk tankegang var språket en viktig del av menneskets identitet. For det religiøse sinn lå det nær å bygge denne tanke ut. Språket er en del av gudsbildet. Det er ikke minst denne koblingen mellom romantikk og religion som forklarer noe av den lidenskap som gjennomsyrrer Landstads innbitte kamp for norskhet i salmespråket.

Det hadde tatt nøyaktig 17 år fra Kirkedepartementet ba Landstad om å utarbeide ei salmebok for den norske kirke til utkastet ble godkjent av departementet. Striden hadde vært hard og lang. Salmebokstriden hadde stjålet hans siste krefter. Da den endelig var over, skrev han til sønnen Hans: "Jeg sjangler og vakler som en halvt beruset. Det er nok mitt Kors at bære denne Skrøbelighet til min Død "

Men anerkjennelse fikk han også:

I mai 1870 ble han utnevnt til "Ridder af den Kongelige Sanct Olafs Orden av Carl XV (norsk IV). (Han var sønnesønn av Karl Johan, sønn av Oscar I. Konge fra 1859 til sin død 1872.)

Landstads største kritiker, Johannes Nilsson Skaar kom senere til å si: "*Landstads salmebok er den beste gave som Gud i dette århundre har gitt vår kirke.*"

Den største anerkjennelsen var vel denne: Omkring 1890 hadde ca 90 % av menighetene tatt salmeboka i bruk. Men det fikk ikke Landstad oppleve.

En av etterkrigstidas teologer, prof. Einar Molland, har sagt: "*En skjønnere gave har de norske menigheter aldri fått enn den de mottok da Landstads salmebok ble tatt i bruk.*"

I dag sier Elseth det slik: "*Det var en lykke at arbeidet med folkediktning og en norsk salmebok ble lagt i hendene på en kunstner. Oppdraget kunne blitt gitt til en ensporet filolog eller en teologisk dogmatiker - med blekk i årene.*"

Hva inneholdt Salmeboka ?

Som når det gjaldt folkevisene, er det sprik i tall og data når en sammenligner de ulike kildene til salmeboka. Men ett er sikkert: *Den hadde 634 nummer.*

Hans Th. Landstad sier i sin bok at omtrent halvparten er hentet fra tidligere dansk-norske salmebøker. 55 var skrevet av han selv. 15 salmer var så sterkt omarbeidet at en kan nærmest betrakte dem som diktet av Landstad selv.

Et sted står det at salmeboka inneholder 300 danske og 200 tyske salmer. Det har ikke vært mulig å kryssjekke denne opplysningen.

Det blir også pekt på noe annet som er meget interessant. ORTOGRAFIEN ! Bedømmelses-kommisjonen mente at den var meget radikal. Landstad må her ha vært forut for sin tid. Flere av hans "ortografiske enheter" ble først tillatt ved rettskrivningen av 1917.

Egil Elseth framhever bl.a.: 16 % av salmene er fra 1800-tallet. Antall norske salmer utgjør 13 %. Av norske salmediktere nevnes Dorothe Engelbretsdatter, Petter Dass, Johan Nordahl Brun. Wilhelm Andreas Wexels hadde to salmer. Det er første gang i ei autorisert salmebok at det finnes salmer skrevet av norske salmediktere. Dette er epokegjørende sett i historisk perspektiv. Videre framhever Elseth at noe av det mest verdifulle ved Landstads salmebok er hans mange gjendiktninger og omarbeidelser av eldre salmer, og at Landstad la ekstra mye arbeid i gjendiktning av Luthers salmer.

(Bamble Bibliotek skaffet meg en utgave av Landstads salmebok fra 1870. Bakerst i denne er det et tillegg som er kalt "Opplysning om de Salmers Oprindelse og Forfattere -"-side 948 til 959. (Fikk disse sidene kopiert og forstørret på biblioteket.) Disse har jeg gått gjennom linje for linje og funnet at Landstad har 55 originale salmer og 82 som er oversatt av han selv. Jeg gav opp forsøket på å finne ut hvor mange som opprinnelig var danske og tyske fordi en del navn var ukjente. Men det var lett å se at Luther, Brorson og Kingo hadde stor plass.)

Hvilken plass har Landstads Salmer i dagens salmebøker?

I Norsk Salmebok finner vi 25 salmer av Landstad og 44 oversatte/gjendiktede, - et godt eksempel på hans evner som oversetter, til sammen 69. (Elias Blix har 51+20 til sammen 71.)

I Dansk Salmebok finner vi 4 originale salmer + 11 fra hans oversatte/gjendiktede salmer. (Denne salmeboka fikk jeg utlånt av vår gode prest Arne Lund.)

I Den Svenska Psalm Boken (som jeg har selv) finner vi 3 originale salmer:

Nr. 321 "Det dukas i himlarnas rike ett bord - " (Ikke funnet den norske originalen)

Nr. 424 "Jag höja vill til Gud min sång -" (Jeg løfter opp til Gud min sang -)

Nr. 631 "Jag vet mig en søvn i Jesu navn -" (Jeg vet meg en søvn i Jesu navn -)

I den Islandske Salmeboka er der 2 salmer av Landstad.

(I denne salmeboka som har 772 nummer, er det 20 salmer som er oversatt fra norske salmediktere, derav i den andre delen "Salmer 1991" 8 salmer av Ellingsen.

Utlånt fra Universitets biblioteket)

Det er interessant at i bedømmelseskommissjonen av 1865 satt en professor Marcus Monrad. Han ville ha salmen "Jeg vet meg en søvn i Jesu navn -" ut av salmeboka. Det var et vakkert dikt, men hadde ingen ting i en salmebok å gjøre, mente han. I dag er denne salmen også med i den danske og svenske salmeboka.

De lærde får ikke alltid rett i sine bedømmelser.

Hva er det som særpreger Landstads salmer?

Det blir sagt om ham at han er "vemodets og botens sanger." Han hadde arvet sin fars tungsinn. Bjørnson skal engang ha sagt: "Det er på disharmoniene i seg selv at man blir dikter." Dette skulle passe godt for Landstads vedkommende.

Ronald Fangen spør: "Er der sørgmodigere diktning enn Landstads?"

Mennesket er ikke bare et syndig vesen. Det er en skapning som innerst inne er vendt bort fra Gud. Dette er syndens realitet, slik Landstad så det. Men så tilbyr Gud oss sin frelse gjennom Jesus Kristus, og da kan vi juble ut: "*Jeg løfter opp til Gud min sang ennu engang*". (nr. 14 i Norsk Salmebok)

Det er Landstads mor som har lagt ned i sønnen sin denne trosvissheten om en kjærlig Gud.

"Jeg vet meg en søvn i Jesu navn- " (nr. 856 i Norsk Salmebok)

Denne salmen fortjener en liten omtale.

Vinteren og våren i 1851 raser en fryktelig tyfusepidemi i Halden-traktene. Landstadfamilien blir hardt rammet. I januar dør ei 10 år gammel datter. Påskelørdag den 19. april dør vesle Håkon som bare ble 8 år. I tillegg er fire av de andre barna sterkt angrepet av sykdommen.

Så skal pappa prest forsøke å forberede seg til prekenen første påskedag. Det blir ei lang natt for Magnus Brostrup. Når det gryr av dag, overveldes han av lysens seier over mørkret, og så blir denne salmen til. Klokkeren blir bedt om "å lyse messefall" dvs. avlyse gudstjenesten.

Egil Elseth sier om denne salmen: "*Den er kanskje det vakreste uttrykk vi har i nordisk salmediktning for den tro som gir mening til det meningsløse.*"

"Fra fjord og fjære fra fjell og dypen dal -"

Det er sagt om denne salmen at den både er julesalme og nasjonalsang. Det er i hvert fall første gangen at et norsk vinterlandskap stiger fram i en julesalme.

Sogneprest i Halden og Sandar

Halden 1849 - 1859

Landstad er sogneprest i Halden i 10 år. Og det kan være på sin plass å oppsummere hva som skjedde i disse årene.

For det første:

Det er i årene 1852 og 1853 at folkevisene blir utgitt. Kfr. avsnittene "Samler folkeviser" og "Olea Crøger".

For det andre:

Det er den 7. oktober i 1852 at han får den tredje forespørselen om å utarbeide utkast til ei norsk kirkesalmebok. Nå svarer han ja. Og det offisielle salmebokarbeidet tok til 1. november samme år. Arbeidet avsluttet våren 1858. Det var en bragd større enn de fleste av oss aner. Utarbeide utkast til ei kirkesalmebok på mindre enn 6 år ved siden av en slitsom jobb. Se avsnittet "Den norske salmeboka blir til".

Men hvordan hadde det vært å være prest og prestefamilie i de 10 årene i Halden?

Han sier i sin selvbiografi: *"Jeg har aldri hatt lyst til bylivet, men på grunn av min store barneflokk - for hvis undervisning jeg var bekymret, søkte jeg Fredrikshald sognekall og ble forskrekket da jeg en søndagsmorgen ble underrettet om at jeg hadde fått det."*

Egil Elseth framhever i sin bok at Landstad kjente lite til bymennesket og enda mindre til bykulturen. Etter norske forhold var det en ikke ubetydelig arbeiderklasse i Halden. Det var bomullsspinneri i byen, og langs Tista var det mange sagbruk hvor arbeiderne arbeidet under uverdige forhold i likhet med dem på spinneriet.

Det var på denne tida Marcus Thrane kom inn "på arenaen". Før juli 1850 var det startet i alt 273 arbeiderforeninger med 20.850 medlemmer. Bevegelsen var også kommet til Halden.

Landstad evnet ikke å forstå at arbeiderne kjempet for et menneskeverdig liv. Han skrev i stedet et langt dikt som begynte slik:

"Tro ikke løgnprofeter,
Som fører store ord,
Forderver gode seder
Og gamle i vårt Nord,"

Kirkens negative holdning til arbeiderbevegelsen har vært en tragedie for den norske kirke. Er det begynnelsen vi her ser?

Konventikkelplakaten var opphevet i 1842, og dissenterloven av 1845 åpnet for religiøse samfunn utenfor kirka. I Halden var Metodistene meget aktive. Og det heter at "deres folkelighet og sans for sosiale problemer vant gjenklang i industribyen." Var dette en arv fra England?

Landstad hadde ingen sans for frimenighetene. Egil Elseth sier:

"Om søndagene holder han foredrag om "de falske profeter", han truer med politi og appellerer til sist til departementet. Men intet hjalp. Det ser ut til at det var basketaket med metodistene som til slutt drev han bort fra Halden".

"Landstads folkelighet var av et annet slag. Hans omsorg for mennesker var ekte nok, men det rokket ikke ved embetsmannen i ham. - Han var prest og far, men også kongelig embetsmann".

Boligproblemen for Landstad-familien var særdeles store da det ikke fantes noen prestebolig. I 1850 fikk de sitt 13. barn som selvsagt gjorde boprobelen enda større. Under tyfusedemien i 1851 rammes halvparten av barneflokk, og tre dør.

Motgangene sto nesten i kø. Så heter det likevel:

"Men mot denne dystre bakgrunnen tegner han det kristne håp vidunderligere enn noen gang".

Det er nå blant annet salmen "Jeg vet meg en søvn i Jesu navn " blir til.

Sandar 1859 – 1876

Avskjedspreika i Halden holder Landstad 11. september 1859 og flytter så til Sandar eller Sandeherred som det hette den gang.

Han skriver i kallsboka *"at det anstrengende arbeid i den store menighet i Fredrikshald og stedets klimatiske forhold svekket min helbred. Jeg forutså at det ikke var til å holde ut i den tilstundende alder. Måtte Gud i nåde velsigne mitt aftenstund-arbeid her i de få timer som er igjen"*. Det sier vel litt om de harde årene i Halden.

"De få timer som er igjen" skulle bli til hele 17 år. Først i 1876 søker han avskjed. Så vidt jeg har forsøkt å regne ut, er dette den lengste tida han har vært på noe sted.

Hva skjer i disse årene?

Han begynte sitt arbeid med å få trykt salmebokforslaget i siste halvdel av 1858. Det bød på mange vanskeligheter slik at det ikke var ferdig før i 1861. Da først kunne det oversendes departementet.

I årene 1861 til 69 får vi den harde og bitre striden om salmeboka. Så blir den godkjent til bruk i den norske kirke dersom menighetsmøtet godkjente det. Se avsnittet "Den norske salmeboka blir til".

Deretter får Landstad arbeidet med å få den utgitt. I midten av juni 1870 utkom den første utgaven. Det hører med til historien noe som sier svært mye om Landstad.

For sitt mangeårige arbeid med salmeboka tok han intet honorar. Han håpet at boka dermed skulle bli billigere slik at alle kunne få råd til å kjøpe den. Men slik gikk det ikke. Resultatet ble at forlaget tjente desto mer.

Striden stilnet da vi kom i 70-årene. Anerkjennelsene begynte å komme. Som før nevnt fikk han "St. Olav" i 1870. Men på slutten av Sandar-tida blir han minnet om striden.

Menigheten skal ta stilling om de skal innføre den nye salmeboka. Det pietistiske lekfolket kjemper innbitt imot, og de vinner. "Den mannen som hadde befattet seg med folkeviser og sagn, kunne en ikke ha tillit til." Tonene var ikke helt nye.

Selv begynner han i mai 1872 en serie foredrag om emnet "Den kristne kirkes salmesang----".

Godt for Landstad måtte det ha vært da han besøkte Seljord i 1871. Han møter varme og vennlighet. Folket ser på han som prest og venn.

Landstad bar alltid Telemark i sitt hjerte, og besøket må ha varmet den gamle mannen.

Men årene i Sandar er Landstad-familien ille plaget av sykdom. Tre av barna dør. Det er nå mamma Wilhelmine sier: *"Nå har Herren delt vår store barneflokk med oss, nå har vi 7 hver."*

Hans egen helse ble dårligere etter som årene gikk.

- * En kraftig forkjølelse fører til at han blir døv på det høyre øret. Han kan ikke vite om han snakker høyt eller lavt. Han lider ved orgelmusikk.
- * Han får en stor byll bak høyre øret. Må tilkalle spesialisthjelp.
- * I 1874 får han et svimmelanfall - beina greier ikke å bære ham.
- * I juni 1876 får han slag. Nå må han søke avskjed.

Hvorfor ikke Landstad søkte avskjed tidligere? Det var ingen aldersgrense for prester. Av økonomiske grunner måtte de stå på så lenge det var mulig.

Livsverket avsluttes

Han søker avskjed. Kong Oscar (II) undertegner avskjedsbrevet 14. oktober 1876. Men Landstad blir først entlediget fra embetet 13. mai 1877. Og så skal vi merke oss: Kongen gir han en pensjon på 1.000 Spd. årlig av Opplysningsvesenets Understøttelsesfond.

Stortinget som må godkjenne dette, vedtar enstemmig og uten debatt at han skal få kr. 4.000,-

Det var den største pensjon som noen norsk prest til da hadde fått.

Merk: Det er i disse årene at vi har overgangen fra daler og skilling til kroner og øre. Den skandinaviske myntunion sluttet Norge seg til i 1875.

17. mai 1877 tok familien Landstad avskjed med Sandefjord. Mange var møtt fram for å gi den gamle presten en siste hilsen. Ferden til Kristiania gikk med båt. Der hadde de fått seg leilighet på Hegdehaugen. Oldebarnet sier:

"På Hegdehaugen falt MBL til ro og fikk rikelig anledning til se tilbake på sitt liv.

Han må ha hatt følelsen av at han - med ganske få unntak - hadde møtt motgang fra begynnelsen til enden av sin livsbane "

Det var ikke bare når det gjaldt folkevisene og salmeboka at han hadde møtt motstand. Det var også andre saker som spesielt gjaldt stavkirkene. Han hadde kjempet for at de skulle bevares. Men hva skjedde? *I løpet av 40 år ble 72 stavkirker revet.* For Landstad var dette kulturell vandalisme, og slik ser vi det vel i dag også.

For ham var det spesielt tragisk da Nesland stavkirke ble revet. Denne var den eneste stavkirka man visste nøyaktig innvielsesdatoen for, - 8. august 1242. Da Landstad fikk høre om rivingen, satte han seg ned og gråt i alles påsyn. Han laget en diktsyklus "Nesland Kirke" i 12 avdelinger.

Jeg synes det er lett å forstå Landstad. Da han hadde slutført innsalingen av folkeviser, sa han at han hadde reddet et edelt familiesmykke ut av et brennende hus. Men stavkirkene var vel et like stort "familiesmykke" som folkevisene. Jeg drister meg til å si: Kanskje et enda større!

Slik dvelte Landstad ved sine motganger. Han hadde arvet sin fars tungsinn og glemte å glede seg over alt han hadde fått til om enn gjennom kamp og strid.. For eksempel hadde han mer enn noen annen bidratt til at Gamle Aker kirke ikke ble revet, men restaurert.

I 1879 ønsket Landstad å gi ei ny altertavle til Seljord og Flatdal kirke. Fra formannskapet i Seljord og Flatdal fikk han et svar som jeg gjengir noe av:

"Mer og mer har det gått opp for folkets bevissthet her, at det til denne mann står i en takknemlighetsgjeld, som der aldri vil kunne betale, ikke blott for hva han var for oss som prest og venn, men for hva han har gitt oss i sitt salmeverk og for hva han har diktet, skrevet og reddet fra glemselen."

Den 6. mai 1879 feiret Wilhelmine og Magnus Brostrup gullbryllup. Det ble en strålende fest. "Hele Hegdehaugen hadde heist flagg for oss", forteller gullbruden. Og hun fortsetter med å fortelle at en hel del av byens prester kom, dessuten professorer og stadsråder. Taler ble holdt. Det strømmet inn gaver, blomster og telegrammer - mest fra de stedene hvor Magnus Brostrup hadde vært prest. (Mina hadde skildret festen i et brev til en av sønnene. Gjengitt i oldebarnets bok sidene 201-203). Der heter det for øvrig:

"Gullbryllupsdagens hyllest hadde utvilsomt en god mental virkning på ham. Den hadde gitt ham noe å tenke på. Det begynte etter hvert å gå opp for ham at folk satte pris på ham og på det han hadde formådd å gi dem av varig verdi. Han fikk i det hele et lysere syn på tilværelsen. Og hva som gledet ham spesielt, var at hans salmebok stadig fikk større utbredelse."

Og så opplyses det at i 1876 var Landstads kirkesalmebok innført i 660 av 904 kirkesogn. Han utgav "Sange og Digte" i september 1879. Og tre dager før han døde, gjorde han ferdig til utgivelse "Gamle Sagn om Hjartdølerne" - en "Ungdomssynd" - som han hadde hatt liggende - for å bruke hans egne ord. Inntektene av denne skulle gå til en trengende familie, - karakteristisk for Landstad.

I det siste leveåret er han mye syk. Han blir kjærlig pleiet av sin ungdoms store kjærighet som han møtte på Gran på Hadeland som 23-åring. Engang Mina spør om han har mye vondt, kom svaret - "*Gud kommer så kjærlig og mildt til meg.*"

Han dør den 8. oktober i 1880 - dagen etter at han hadde fylt 78 år. Mina sier i et brev:

"men så begynte han å strekke seg ut i sengen og trakk bare 2 - 3 lange pust, og så var det forbi, uten at han rørte en finger, men akkurat som han ellers sovnet inn."

Han fikk en storslått begravelse på Statens bekostning den 14. oktober. Trefoldighetskirka var fullsatt. Ca 50 prester skulle også ha vært til stedet foruten kirkeministeren og mange høye embetsmenn. Det ble sagt at i gravfølget var det folk fra alle samfunnslag. Hans egne salmer ble sunget.

Landstad ble gravlagt på Vår Frelzers Gravlund. Foran kista gikk organist Lindeman og bar på ei rød fløyelspute "St.Olavs-Orden" som han hadde fått etter endt arbeid med den første norske kirkesalmeboka.

Vi avslutter med Egil Elseths ord:

*Det som bar han gjennom livet, var en ukomplisert og barnlig gudstro
Som ikke minst hans mor hadde lært ham.
Han tok ikke ustanselig troens temperatur.
Han hvilte i Gud.*

Stathelle i februar 2012.

Arne Nygaard Sn

Magnus Brostrup Landstad - vita.

Utarbeidet av Arne Nygaard i februar 2012.

- 1 Født 7. oktober 1802 i Måsøy i Finnmark. Hans foreldre var presten Hans Landstad og mor, Margrethe Elisabeth f. Schnitler. Han var nr. 3 i en søskenflokk på 10.
- 2 I 1805 flyttet Landstad-familien til Øksnes i Vesterålen.
- 3 I 1811 flyttet familien til Vinje i Telemark. Sjøreisen var med ei jekt ca 900 km. Over land var reisen – Veblungsnes – Vinje ca 600 km. Den 9 år gamle Magnus Brostrup gikk til fots.
- 4 I 1819 flyttet familien til Seljord hvor faren var utnevnt til sogneprest.
- 5 I 1822/23 leser han til eksamen artium ved universitetet i Kristiania. Faren hadde forberedt han. For første gang var han utenom barndomsheimen.
- 6 I 1823 starter han teologistudiet.
- 7 I 1825/26 er han huslærer hos rittmester Carl Jacob Bergh på Gran på Hadeland. Begynner å skrive dagbok. Treffer prestedattera, Wilhelmine Lassen – kalt Mina. De forlover seg 2. januar i 1827.
- 8 I desember 1827 fullfører teologisk embetseksamen med laud.
- 9 I november 1828 utnevnt til res.kap. i Gausdal. Gifter seg 6. mai 1829. Blir 5 ½ år i Gausdal. De får 3 barn mens de er der. Skriver sin første salme, ”Ser jeg meg i verden om –”.
- 10 1834 – 1839 sogneprest i Kviteseid. Begynner å samle folkeviser. Store sykdomsproblemer.
- 11 1840 – 1848 sogneprest i Seljord. Arbeidet med folkevisene fortsetter. Samarbeid med Olea Crøger. Mye sykdom i familien.
- 12 1849 – 1859 sogneprest i Halden.
 - a) Utgir folkevisene i 1852 og 1853.
 - b) Får for 3. gang oppdraget med å lage utkast til norsk kirkesalmebok i 1852.
 - c) Arbeidet sluttført i 1858.
- 13 1859 - 1876 sogneprest i Sandar.
 - a) Salmebokutkastet trykt ferdig i 1861
 - b) 1869 16. okt. Landstads Salmebok autorisert til bruk i den norske kirke.
 - c) 1870 ridder av St. Olavs Orden.
 - d) 1876 søker avskjed fra presteembetet.
- 14 1877 flyttet til Hegdehaugen i Kristiania.
 - a) Mina og Magnus hadde fått 14 barn. 7 døde ung. ”Delt likt med Gud!”
 - b) Døde 8. oktober 1880, dagen etter fylte 78 år.
 - c) Fikk en storslått begravelse.
 - d) Mina døde i 1892.

I dagens Norsk Salmebok er der 25 salmer av Landstad + 44 oversatte/gjendiktede.